

алкоголізму; водного харчового та повітряного зараження тощо) пов'язані із людською поведінкою і часто їх можна уникнути лише через навчання та запобігання).

Таким чином, ми бачимо, що екологічну етику, як складову частину біоетики можна розглядати як засіб регуляції поведінки людей щодо природи. Тому завданнями екологічної освіти є: озброїти дітей знаннями про природу; виховувати в них бажання системно пізнавати екологічні закони, вміння любити природу, з повагою і мораллю ставитись до неї; навчити бережно вести себе у природному середовищі.

Ми проаналізували навчальні плани підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів педагогічної освіти і вважаємо, що доцільно передбачити введення спецкурсу “Екологічна етика” з метою поглиблення, систематизації екологічних знань студентів, а також усвідомлення ними екологічних законів. Ми переконані, що саме це є передумовою виховання екологічної свідомості та моралі підростаючого покоління та суспільства в цілому.

Література

1. Біоетика в Україні: стан та перспективи розвитку (круглий стіл) // Філософська думка. – 1999. – № 3. – С.118.
2. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина. – К., 1997. – С.53.
3. Кулініченко В.Л. Філософсько-світоглядні засади біоетики // Практична філософія. – 2001(№ 4). – № 3. – 37-43 с.
4. Кравченко С.М., Костецький Н.В. Екологічна етика і психологія людини. – Львів: Світ, 1992. – 102с.
5. Кундієв Ю.І. Біоетика – веління часу: [Розділ прикладної етики] // Вісник НАН України. – 2001. – № 11. – С. 11-15.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ

*Солоп В.В., Стецюк Н.О.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

Однією із основних ознак сучасної соціоекологічної кризи є невизнання більшістю людей біоетичних принципів поважного відношення до всіх живих організмів, як собі рівних.

Минуло багато часу, поки людина зрозуміла, що всі люди мають однакове право на життя і свободу незалежно від їх кольору шкіри, раси чи національності. Нині людина повинна зрозуміти, що види живої природи мають таке ж право на життя, автономію, реалізацію своїх потреб, свободу від насильства, позбавлення болю та ін., адже життя будь-якої рослини або тварини також одне, а земля – єдиний дім як для них, так і для людини.

Саме в таких умовах екологічна етика як розділ прикладної філософської етики, який вивчає проблеми моралі, насамперед, щодо людини і всього живого, має стати регуляторним принципом поведінки та мислення кожної людини. Метою біоетики є максимальне не використання ресурсів дикої природи, а також заповідання якомога більших площ для їх збереження і надання можливості для їх відтворення.

Практично, природно-заповідна територія, згідно встановленого заповідного режиму, забезпечує охорону біорізноманіття, природних комплексів та ландшафтів на видовому, популяційному, ценотичному, ландшафтному і, навіть, біосферному (для біосферних заповідників) рівнях. Здавалося б, кожен вид живого максимально захищений на природно-заповідній території, де реалізуються згідно поглядів екобіоетики, всі його права і свободи. Однак, деякі види діяльності на природно-заповідних територіях за своїми наслідками при застосуванні невідповідних підходів є екобіоетично невиправданими і, навіть, згубними.

Природно-заповідні території (природні заповідники, національні природні парки) є науковими установами, де проводяться регулярні наукові дослідження. За Г.О. Кожевниковим, заповідники – це наукові установи покликані при невтручанні людини в природу досліджувати фундаментальні закономірності функціонування живої природи, такі як природний добір, боротьба за існування тощо. Законом України “Про природно-заповідний фонд України” (1994) передбачено, що основною формою узагальнення наукових досліджень в заповідниках та національних природних парках є Літопис природи – головна наукова тема, яка ведеться постійно; результати досліджень оформляються у вигляді окремих томів.

З метою проведення моніторингових досліджень на території природно-заповідних об’єктів обладнуються наукові полігони, закладаються пробні площі, профілі, трансекти та ін.

При вивченні рослинного світу досліджується флора і рослинність території. Особлива увага надається раритетній компоненті флори – рідкісним видам. Це саме стосується і тваринного світу.

Під час проведення наукових досліджень на заповідних територіях часто виникають і суперечні ситуації. Наприклад, при виявленні нового місцезнаходження рідкісного виду рослин або ж нового рідкісного чи спірного виду для встановлення наукової достовірності знахідки слід вилучати цей об’єкт із природного середовища для його визначення і подальшої гербаризації, оскільки гербарний зразок – є доказом наукової достовірності результатів дослідження. Крім того, значення має чисельність цих рослин у даному місцезнаходженні. Збір для гербарію єдиного екземпляру рідкісної рослини (або одного із декількох) може призвести до знищення даного виду у цьому місцезнаходженні. Такі дії з точки зору екобіоетики є не правомірними, адже на природно-заповідній території рідкісний вид повинен бути захищений максимально. У такому випадку обмін: життя на матеріал для дисертації (чи інших цілей) не може вважатися рівноцінним.

Заради збереження дикої природи методи наукових досліджень повинні бути етично обмежені. При можливості вибору методів досліджень перевагу слід надавати гуманним (віде-, фотозйомки, візуальні спостереження). Згідно правил екобіоетики при проведенні наукових досліджень повинна вибиратися так альтернатива, яка полягає в завданні найменшої шкоди екосистемі і повністю відвертає пряме вбивство, або пов'язана із найменшою кількістю знищених живих істот.

Права і інтереси дикої природи повинні бути вище інтересів науки. Людина повинна отримувати задоволення, спостерігаючи і досліджуючи природу, не порушуючи її ділянок, які є місцями реалізації свободи диких тварин і рослин. Якщо ми викопуємо рослину, забираючи її із природної екосистеми, і пересаджуємо в культурний ландшафт, то порушуємо принцип не втручання, скоївши зло, не давши їй прожити своє життя на свободі. Якщо людина, порушуючи права дикої природи, завдаючи їй шкоди, то на неї повинен накладатися обов'язок компенсації (шляхом створення природно-заповідних територій в місцях масового зустрічання рідкісних рослин, тварин та інших представників біорізноманіття; занесення вразливих видів до “червоних списків”; збереження генофонду рідкісних видів у культурі тощо).

З позиції екологічної етики і теорії прав природи, права видів мають перевагу перед правами індивідів. Тому збереження рідкісного виду є задачею більш ваговою, ніж захист деяких індивідів дуже розповсюдженого виду. Але не можна порушувати права живих істот в типових для них місцях існування. Навіть шкідники та хижаки в місцях їх існування дикої природи мають такі ж права, як і інші представники екосистеми, адже там їх екотопи, їжа, і вони мають на це всі права.

Людина не має права спричинювати шкоду дикій природі, управляти і контролювати її, особливо на природно-заповідних територіях – резерватах. Нагальною необхідністю є вироблення основних біоетичних принципів здійснення наукової діяльності на природно-заповідних територіях та узгодження її з іншими напрямками діяльності заповідних об'єктів.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

*Стецюк Н.О., Лисяк Т.О.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

В умовах загострення глобальної соціоекологічної кризи перегляд стосунків в системі “суспільство – природа” потребує детального вивчення з метою з'ясування причин такого стану речей. Еволюція взаємовідносин людини з природою тривала досить довго, що дозволяє виділити три етапи:

функціонально незамкнутої соціоекосистеми (взаємодія людини з природою обмежується простим обміном речовин; характеризується органічним